

Pierre Drieu La Rochelle (3. ledna 1893 - 15. března 1945)

Autor: Mark Christensen

... Rád bych mluvil o svém způsobem kolektivní události, která i před různorodost původu, mínění, charakterů, pohnutek i cílů lidí do ní zapojených dostala svému jménu: kolaborace.

Těmito slovy začíná *Konečné zúčtování* (Drieuova esej na obranu jeho politických názorů, vydaná posmrtně v souborném díle *Récit secret suivi de Journal (1944-1945)* nakladatelstvím Gallimard v roce 1961 - pozn. DP), dílo člověka na konci života svého i své generace. Musíme to zdůraznit, Pierre Drieu La Rochelle totiž náležel k jedinečné generaci, zakalené v zákopech Velké války. Jako mnozí další na obou stranách barikády viděl i on v těchto zákopech příležitost - a nezbytnost - k nastolení nového evropského řadu. Zatímco válka s sebou odnesla poslední zbytky starého Křesťanstva, vzaly zákopy vykořeněné evropské proletáře a postavily je bok po boku s muži jiných tříd, krajů i jazyků. Ve válečné výhni mělo v těchto mužích vzniknout zcela nové povědomí: kontinentální geopolitické velmoci, mechanizovaných společností, kde jsou dělník i voják podrobni téže kázní a možnostech nového člověka i společenského uspořádání.

Roku 1925 totiž muži obdivně vzhlíželi k fašistické a komunistické cestě a jejich vizi, to vše za neúnavného vymezování se proti „umírněným“ mezi oběma póly. Tento věku kvasu však

rázně ukončí triumf liberalismu na Západě a komunismu na východě v roce 1945.

V této eseji se budu věnovat *Konečnému zúčtování* a *Tajnému deníku* Drieu La Rochelleho (v angličtině poprvé vydanému jako *Secret Journal and Other Writings* nakladatelstvím Rivers Press v roce 1973 – pozn. DP). V prvním díle předestírá svou pro veřejnost určenou výpověď, v tom druhém odhaluje svůj vnitřní zápas. *Tajný deník* obsahuje dva prvky. Jeho deník zachycuje úsek života autora od října 1944 do března 1945. Začíná pokusem o sebevraždu v srpnu 1944 a končí druhým, dokonaným pokusem 15. března 1945. V eseji o sebevraždě se dovídáme více o jeho dětství i mentálním rozpoložení. *Konečné zúčtování* je prohlášením sepsaným pro případ, že by se musel zodpovídat za své činy před partyzánskými tribunály. V tomto zamyšlení se nemíním zabývat politickými otázkami, ale osobnostními rysy. V Drieuem vidíme totiž psyché nikoliv zcela výjimečnou v časech, kdy se duchovní krize a politické poslání vzájemně sblížují a jdou ruku v ruce.

Při četbě Drieu La Rochelleho mrazí, což jen umocňuje introspektivní a frenetický nádech jeho deníků. V hodnocení své četby jmenuje i mnohým z nás známé autory: V jednom zápisu tak rozebírá dílo Reného Guénona, jinde zase **Bertranda de Jouvenel**. Přesto by však vzhledem k nepřítomnosti těchto postav v jakékoliv běžné interakci stejně dobře mohl vyvolávat vzpomínky na muže ze zcela jiné doby. Klidně by se tak mohlo jednat o deník ne z minulosti, ale z nějaké budoucnosti naší vlastní časové linky, který záhadná ruka nechala v zapomenutém knihkupectví v centru kypícího města. Záznam konečného osudu nějakého bezejmenného mladíka ze současného pravicového prostředí, promítnutý zpátky v čase jako vlnka dosud nepoznaného rozuzlení. Jakými prostředky a za jakým účelem, to nedokáže říct nikdo.

Základní fakta života Pierra Drieu La Rochelleho jsou stručná. Narodil se v Normandii do středostavovské rodiny. Bojoval ve Velké válce, v níž byl třikrát raněn. Žil politickým napětím své doby. Jeho neutuchající oddanost patřila **autarkické** a sjednocené Evropě, již považoval za nezbytnost, a obraně vyšší, hrdinské civilizace. Stejně vytrvalé nepřátelství vyjadřoval parlamentní demokracii, kapitalismu a materialismu. Drieu se označoval za evropského socialistu a z tohoto základního důvodu se stává kolaborantem s vědomím, že mu to vyslouží strach i nenávist. Obdivuje Hitlerův nový řád jako sílu evropského obrození. Během kolaborace však začíná Hitlera nenávidět a zachraňuje lidi před Gestapem, svou kolaboraci ovšem i tak hájí coby vlastenecký čin. Ve svém posledním díle vidí ve Stalinovi poválečnou naději na evropskou autarkii. Neúspěšně se pokouší o sebevraždu. Při druhém pokusu už dílo dokonává.

S Drieueho démony a vnitřním napětím už to zdaleka tam snadné není: utváří je jeho láska k vlasti a současně podezřívavost k masám; jeho dvojí láska k intelektu a činu – a všudypřítomná touha po smrti, která to vše podbarvuje. V první řadě bychom měli zmínit, jak vnímal úlohu, již sehrával pro svou zemi. Drieu má osobnostní rysy intelektuála, jak ukazují jeho láska k čtení a spisovatelské nadání. A přesto cítí ohromný odpor k intelektuálské nezaujatosti a odstupu, jak odhaluje v *Tajném deníku*:

Za co se v úloze dandyho stydím a co mi vlastně brání ji plně sehrát, je jakési přestrojené puritánství: *noli me tangere*, úzkostlivost, s níž se brání životu s jeho ranami a poskvrnkami. Raději se ostatně vyválím v blátě s ostatním... A tak jsem byl jedním z oné hrstky šťastných, jedním z těch nemnoha kolaborantů, kteří nekolaborovali kvůli kolaboraci, ale aby se vyhnuli tomu být kdesi jinde – v davu zpoceném strachem a nenávistí.

Už zdůvodnění samé ukazuje vnitřní pnutí: Drieu se chce podílet na dějinných událostech, ale zároveň zůstat vyčleněn od masy. Znovu a znovu se objevuje formulace „ušpinit si od bláta nohy, ale ne ruce“. Tento pocit jistě není řadě lidí z pravicových kruhů vůbec neznámý. Znovu Drieu:

Věnujeme-li se příliš své vlastní zemi, nakonec v ní zavrhneme celé lidstvo; připišeme jí k tíži všechnu bídu lidského bytí. Potkal jsem dost Němců na to, abych je považoval za stejné idioty jako Francouze.

Několik málo kapek zklamání dokáže obrátit spalující lásku v palčivou nenávist. Co má nacionalista milovat v časech, kdy se jeho země i národ nadšeně vrhají do náruče duchovní smrti? A přesto musíme zdůraznit, že Drieu nakonec odmítá svou zemi opustit. Přestože se ocitnul ve Švýcarsku, kde mohl bez problémů zůstat, rozhodl se vrátit do Francie. Pokud bylo jeho záměrem naplnit svou touhu po smrti, možná si nedovedl představit učinit tak jinde než doma.

Zde bychom zřejmě měli více promluvit o jeho flirtu se smrtí. Drieu svůj *Tajný deník* začíná asi ve věku šesti let. V té době si čin představuje jako projev absolutní moci, jenž ho pošle na „místo tak temné a neznámé, jakého na zemi není“. Současně ho vede skrze prarodiče zprostředkovaná zkušenost se stářím k rozhodnutí, že sám nikdy nepřekročí padesátý rok věku. Znovu se přání smrti vrací kolem dvacítky, kdy Drieu navzdory skvělým výsledkům v průběhu studia neuspěl při zkouškách pro zájemce o diplomatickou dráhu. V průběhu válečného konfliktu se tato tendence dále prohlubují a prolínají s okolními událostmi.

...Pohltil mě drtivý a nezvratný dojem, že člověk se topí v humanitě. Všechna ta falešná zdání originality, osobnosti, důstojnosti a individuality, jež se tak snadno udržují v iluzorním mírovém světě, v oné klidné, pokojné době před rokem 1914 – rozbité na padrtí. Byl jsem mravenec ztracený v mraveništi. Jelikož kolem mě nebyl nikdo, kdo by mě poznával, přestal jsem být schopen rozeznávat sám sebe... A když už jsem byl ztracený, proč se neztratit ještě víc? Na toto rozplynutí se a ztrátu sebe sama v nesmírnosti všeho kolem, mě i všeho v nicotě, byl jediný lék – ztratit se úplně...

Drieu prozrazuje, že napoprvé mu v naplnění této tužby zabránil strach. Začíná se obávat osamělosti činu, což zřejmě odráží jeho politické probuzení v zákopech. Stejně nesnesitelnou se mu ale stává i samota intelektuála. S touto žízňí po souznění rozhodně není osamocen – vojáci ve Velké válce poznávají vytrženost, ale je to vytrženost mas – mužů uvržených společně do ohně. Není náhodou, že radikální levice i pravice v následujících letech převzaly vojácké oslovení „soudruh/kamarád“ – takto pevná byla pouta ukovaná v mechanizovaných troskách starého světa. Pro lidi 21. století je pak samota ještě citelnější. Tolik na odiv stavěná konektivita techniky nikdy nedokázala oživit bratrství zákopů.

Jak Drieu dospívá, přichází sebevražda o své tajemství a její přítomnost v jeho mysli se stává stále důvěrnější. Konstatuje, že představa „opakováním pozbyla své neotřelosti a stala se čímsi běžným“. Studium východních filozofických tradic si utváří filozofičtější přístup k přání smrti. Zejména se zabývá ideou pravého Já, transcendentní jednotou bytí, jež se nachází za světským a zkaženosti podléhajícím egem. Myšlenka opuštění světského ve prospěch duchovního bude do budoucna formovat jeho postoj ke kolaboraci i ke smrti.

V průběhu posledních dvou let německé okupace jsem žil v začarované a stále podmanivější atmosféře. Dávno jsem se vzdálil davu i všem, kteří jako dav mysleli... Věděl jsem nyní, že mi od davu hrozí nebezpečí, že mě odsuzuje, stejně jako většina z těch obvykle nazývaných elitou... A tak jsem si neočekávaně a v ohromné přemíře (vždyť jsem měl vždycky slabost pro exces) vyplnil své tajné přání přijít o vše, být odtržen úplně od všeho.

[...]

Chtěl jsem se s tím (zabít se) počkat do posledního okamžiku, což jsem také učinil. Byl jsem si dokonale jistý a ani na moment jsem nezapochoval ani nezaváhal. Tato jistota mi byla nevyčerpatelným zřídlem radosti, šlo totiž o vyjádření bezchybné víry. Má duše byla v dokonalém souladu sama se sebou – jako by mé vlastní já konečně přešlo do Já.

I přes tuto rozhodnost se jeho pokus nezdařil. V srpnu 1944 Drieu spolknul dávku luminalu, jeho hospodyně ho však našla, ještě než stačil zemřít. Pokus dokonat svůj čin po zotavení otevřením zápěstí se nepovedl z podobných důvodů – zpozorovala jej sestra v nemocnici. A tak byl Drieu nucen sledovat závěrečné akty války. Četl, psal, přemýšlel a studoval. Vrátila se mu láska k některým částem života. Sepsal také ideologičtější texty, v nichž zapáleně hájil své politické volby. Polovičatost nebyla pro něj.

Měli bychom také rozlišit jisté prvky Drieuho myšlení od obecně rozšířených představ ohledně nacionalismu či fašistické ideologie. Drieu v první řadě zdůrazňuje nutnost franko-německého spojení, ideje zrozené už v zákopech Velké války. Proto odmítal nacionalismus v typickém „petit“ významu slova, když se provokativně označoval za „nacionalistu a internacionalistu“. Zprvu svou víru dokonce vložil ve Společnost národů, po selhání tohoto projektu však začal

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

přemýšlet více geopoliticky a pohlížet tak na Evropu v kontextu zápolení velmocí.
Z Konečného účtování:

...Zbývalo rozhodnout se, které spojení bude pro Francii a pro Evropu výhodnější. Nikdy jsem tyto dva cíle nepovažoval za oddělené, v mých očích totiž nemohou než tvořit jeden celek. Německý systém mi připadnul lepší než možné alternativy... Jedině aliance s Německem, velkou a centrálně situovanou velmocí s ohromným průmyslovým a vědeckým proletariátem, a dalším kontinentálními zeměmi, dokáže zachovat tuto jednotu [tj. Evropy mezi Amerikou a Ruskem]. Spojení se nabídlo v podobě německé hegemonie, již jsem přijal – stejně jako jsem to učinil v případě nadvlády Anglie s Francií v ženevské Společnosti národů, pro dobro evropské jednoty.

[...]

S ohledem na tyto dvě ústřední myšlenky jsem ze zásady přijal kolaboraci.

Jednou z výzev pro moderního čtenáře Drieuho je vypořádat se se zdánlivě protichůdnou směsicí ideologických pozic. Všechny nás ostatně učili prostou verzí dějin: fašismus s komunismem stojí na opačných koncích spektra. Nacionalismus tvoří podstatu pravice a fašismus pak je jeho nejkrajnější formou. Drieu jako by si tedy sám odporoval. Namísto uvažování v těchto zjednodušujících kategoriích bychom se však měli znovu podívat na svět optikou zákopů.

Drieu a jeho současníci – Oswald Mosley s Ezrou Poundem v Anglii, Ernst Jünger a konzervativní revolucionáři v Německu a další – byli pevně přesvědčeni o některých prostých idejích: Zaprvé, starý řád je nutné strhnout. „Už není žádný řád, který by se dal konzervovat; je tak nutno vytvořit nový“. Zadruhé musí dojít k přeměně solidarity zákopů v nové společenské uspořádání – socialismus v opozici k trhům bez vlasti na jedné straně a materialistickému komunismu na druhé. Zatřetí je nezbytné začít přemýšlet na celoevropské úrovni a překonat tak nejednotu, jež by vydala evropské země napospas Americe a Rusku. A konečně musí vzniknout i nový étos státu, který skoncuje s frakcionářstvím výmarského parlamentarismu sjednocením elity, hodné úkolu vytvořit nový svět. Na základě těchto bodů je tak Drieu ve svém příklonu ke Společnosti národů, socialismu i Německu pozoruhodně konzistentní. V selhání svého projektu však nutně nevidí konec Evropy:

Naprostou nezbytností integrálního socialismu i komunismu je návrat lidstva k naprostému totalitářství. Pokud to nevyjde, co naplat, ale pokud ano, lidstvo se po dlouhém dřimotu konečně vydá na cestu k nové civilizaci. Jedině tak je možné zůstat tvořivou silou – jinak upadne do ještě delšího spánku... Ostatní národy spí už dlouho, a jsou to ony, koho se komunismus zmocní... Stalin podle mě bude muset bezodkladně zasáhnout plnou silou.

[...]

Politika mě příliš nezajímá, protože budoucnost je myslím daná. Rusko se stane vládcem Evropy, ostatně už má napůl splněno... Věřím v konečné vítězství komunismu a zároveň už jsem příliš starý a zdiskreditovaný, než abych se stal komunistou.

Jestliže určitá izolace Maďarska a Polska od amerického liberalismu a jejich síla prokázaná v odolávání komunismu dovolí Evropě přežít alespoň na východě, ukáže se tím pravdivost Drieuho tušení, stejně jako v případě, že se globální rovnováha ocitne v rukou Číny. Dost ale exkurzů do budoucnosti, vraťme se k Drieumu.

S příchodem roku 1945 se jeho myšlenky stále častěji obracejí k filozofii. Studuje Východ i Západ. Srovnává Schopenhauera s Bhagavadgítou. Čte i beletrii, hlavně své milované anglické autory: Shakespearea, Coleridge, Wildea. Drieu také znovu využívá příležitost ke komparaci diletanta s mužem činu. Kárá dokonce i velké romanopisce za to, že jsou „rebelové a současně... konformisté. Prahnou po pochopení veřejností, kritiky, chtějí se stát klasiky. A tak píší jasně, správně“. Drieu v té době samozřejmě už sepsal *Konečné zúčtování* a další texty, kde trochu paradoxně předkládá ospravedlnění své kolaborace s naprostou jasností.

V jistých ohledech však mohou být tyto řádky snad ještě upřímnější – přestože totiž *Tajný deník* leccos prozrazuje o jeho vnitřních stavech, v *Konečném zúčtování* čteme, co udělá a vypoví před soudem. Přes všechno své proklamované opovržení davem totiž chce, aby si jej národ pamatoval. Drieu se dotýká i čehosi dalšího a varuje své odbojářské protivníky: „živelné a nepodložené“ sjednocení parlamentních, konzervativních a komunistických prvků, z nichž se hnutí odporu (*Résistance*) skládá, jejich seskupení destabilizuje. A brzy to skutečně bude generál de Gaulle, kdo se ujme ideologické vlády nad dědictvím Odporu.

Ujasněme si však, že se Drieu neprosil o milost, v čemž dost možná spočívá jádro konzistence jeho vnitřního života z *Tajného deníku* a očím veřejnosti určenými prohlášeními z *Konečného účtování*. Svou příslušnost k – nenáviděné – menšině vnímá spíše jako poctu:

Vždy musí existovat menšina – a my jí byli. Prohráli jsme a nazvali nás zrádci, tak je to v pořádku. Když je vaše věc poražena, jste zrádcem. Ale Francie pro to nebude o nic méně Francií a Evropa Evropou.

Drieu si zvolil návrat do Francie, což je zcela v souladu s dalším výrazným rysem jeho psychologie: připraveností podrobit se soudu. I zde si všímáme rozporu, když si Drieu podle všeho váží mínění opovrhovaných mas:

Až přijde čas, musíte mě soudit v plném rozsahu. Proto jsem tady. Neuniknete mi a já neuniknu vám. Zůstaňte své odbojářské hrdosti stejně věrní jako já té kolaborantské. Nechci vás ošidit, oplatte mi tedy toutéž mincí. Odsudte mě k smrti.

[...]

Ano, jsem zrádce. Ano, pracoval jsem s nepřítelem... Ano, nejsem obyčejný vlastenec, omezený nacionalista: Jsem internacionalista. Nejsem jen Francouz, ale také Evropan. Ostatně i vy jste Evropané, ať už si to uvědomujete nebo ne. Hráli jsme a já skončil jako ten poražený. Požaduji trest smrti.

Ať už svou nebo cizí rukou – byl pevně odhodlán dojít naplnění své celoživotní touhy.

Výše jsem tuto esej nazval úvahou nad osobností. Není to ale osobnost vlastní výlučně Drieumu – v časech krize se totiž objevuje znovu a znovu. Na závěr bychom tak měli tuto osobnost přesněji poznat a určit. Liberalismus se po celou dobu své dlouholeté hegemonie – která vlastně trvá už do Velké války – nikdy nedokázal skutečně vypořádat s odcizením. Muži zákopů totiž jsou naprostým protikladem individualistického buržoazního liberalismu: soudruzi spojení krví, bojem a strojem. Autorita a soudružství, vůdce a kolektiv, fašismus a socialismus. Ze zákopů zrozené ideologické světy vypadaly přesně tak, jak cokoliv zrozené z podobné události vypadat muselo.

Náš věk dosud svou srovnatelnou událost nepoznal. Přestože odcizení a vytrženost pociťujeme stále palčivěji, současná pravice i levice podle všeho postrádají svou někdejší sílu vůle. Otravné harpyje s křiklavě nabarvenými vlasy, soudobé rudé gardy našich univerzit, blednou ve srovnání se spartánským odhodláním komunistických partyzánů Drieuho éry. Technologickou transformaci společnosti dnes nepohání politika, ale zábava. Přesto však stále máme muže intelektu i činu. O sto let později znovu vedeme válku v ulicích i debaty, radikální stezky slibující něco smysluplnějšího. Hledání smyslu, nikoliv materiální blahobyt, žene muže činu do ulic a intelektuály k opravdovým myšlenkám. Nebudme na pochybách – jsou mezi námi Drieu La Rochelleové, i ti rozpolcení mezi světem činu a myšlení, pro něž se smrt může stát přijatelným východiskem ze stále čtenějších rozporů naší doby.

V podobných časech není vždy jasné, jaké budou konečné důsledky daného rozhodnutí – a Drieu stál před mnoha takovými rozhodnutími. U něj ani mnoha mužů jemu podobných neexistuje možnost (a vlastně ani touha) jim uniknout. Velí tak ostatně hlas rozumu: žijeme-li v čase krize, musíme žít i s jejím rozuzlením. Jestliže se na něm nebudeme podílet my, učiní tak jiní – třeba naši nepřátelé. Člověk se ocitá ve vřavě mezi frakcemi, pohledy na svět a cestami k nejistým cílům. Ti, kdo revoluce začínají, je nikdy nedovrší a přes všechno halas může špatný krok v takovýchto časech vést až do dříve nepředstavitelně temných míst.

Ve 30. letech byl Hitler považován za snadno ovladatelného fanatika a představitel establishmentu naopak za pragmatické technology moci. Koncem dekády se však

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

z pragmatiků stali podřízení služebníci umělce. Drieu věřil, že osud Francie i jejího lidu leží ve sjednocené Evropě. Stála služba této věci za zradu a nenávisť krajanů? Všimněme, že i když Drieu vyčítá odboji leccos, nikdy to není zlo. Buržoazní Francii se však dostává podstatně drsnějšího hodnocení. I my, kteří žijeme v éře dnešní krize, se musíme mít na pozoru, abychom se sami nestali démony.

Dopustil-li se Drieu zásadního omylu, spočíval zřejmě v přílišné hodnotě přikládané osamělosti. Přes nepopiratelnou romantickou přitažlivost obrazu osamělého myslitele drží totiž muže v nejtemnější hodině při smyslech *Männerbund*. Kdybychom mu tak mohli poslat zpět v čase poselství, zřejmě bychom ho vyzvali, aby si vzpomněl na lekce ze zákopů.

Pierre Drieu La Rochelle nebyl hrdina ani padouch, dobrý nebo špatný člověk. Stál před rozhodujícím okamžikem. Jeho osobnost je nám důvěrně známá, rezonuje totiž napříč generacemi.

Esej Marka Christensena *Collaborator: Reflections On Pierre Drieu La Rochelle* vyšla na stránkách Social Matter 20. listopadu 2017.